
Signum

(2026)

SIGNUM 10-11

**ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΔΙΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ
ΑΝΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΝΟΗΤΙΚΟΥ ΣΤΟ
ΝΕΥΡΟΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ: ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΤΗ
Η ΣΧΕΤΙΚΗ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΝΟΗΤΙΚΩΝ
ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΝΕΥΡΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΟ
ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΟΥΣ;**

Μαρία Πουρνάρη

doi: [10.12681/sig.45749](https://doi.org/10.12681/sig.45749)

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΔΙΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΑΝΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΝΟΗΤΙΚΟΥ ΣΤΟ ΝΕΥΡΟΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ: ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΤΗ Η ΣΧΕΤΙΚΗ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΝΟΗΤΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΝΕΥΡΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΟΥΣ;

Μαρία Πουρνάρη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ποια η σχέση του επιπέδου περιγραφής των νοητικών φαινομένων από την οπτική του πρώτου προσώπου και η δυνατότητα αναγωγής του φαινομενολογικού επιπέδου στο νευροεπιστημονικό, δηλαδή στην οπτική του τρίτου προσώπου; Ειδικότερα, είναι δυνατή η σχετική αυτονομία των νοητικών φαινομένων από τα νευροφυσιολογικά φαινόμενα; Τα δύο επίπεδα περιγραφής μοιάζει να εφάπτονται με το υπόδειγμα της γνωσιακής επιστήμης (υπολογιστικό-λειτουργιστικό επίπεδο περιγραφής), όταν υποστηρίζεται ότι κάθε νοητικό φαινόμενο εδράζεται στο νευροφυσιολογικό υπόβαθρο του. Κρίσιμο ζήτημα αυτής της διαθεωρητικής αναγωγής αποτελεί ο προσδιορισμός του τρόπου σύνδεσης των παραπάνω επιπέδων περιγραφής, εφόσον αυτά διαφοροποιούνται και θεωρούνται ότι δεν είναι νομολογικά και οντολογικά αναγώγιμα. Στην εργασία αυτήν τίθενται οι προϋποθέσεις της διαθεωρητικής αναγωγής και η σχέση της με την αναγωγιστική φυσικοκρατία (reductive physicalism) (οτιδήποτε υπάρχει είναι φυσικό), ώστε να διερευνηθεί η δυνατότητα της εξηγητικής αυτονομίας των διαφορετικών επιπέδων περιγραφής τους από τα ίδια τα νοητικά φαινόμενα. Το ερώτημα που εξετάζεται, είναι με ποιον τρόπο οι ιδιότητες που ερευνώνται από μια ειδική επιστήμη των ανώτερων νοητικών φαινομένων, όπως η ψυχολογία, μπορούν να είναι θεωρητικά αυτόνομες και παράλληλα εξαρτημένες από τις ιδιότητες των κατώτερων επιπέδων περιγραφής τους, της νευροεπιστήμης, της βιολογίας, της χημείας, της φυσικής επιστήμης. Κατά τη διερεύνηση της δυνατότητας διαθεωρητικής αναγωγής της θεωρίας της ψυχολογίας στη θεωρία της φυσικής, θα αξιοποιηθεί το επιχείρημα της έλλειψης αυστηρών ψυχοφυσικών νόμων στο πλαίσιο της «θεωρίας της ταυτότητας των δειγμάτων» (token identity theory), το οποίο την καθιστά ανεπαρκή εκδοχή μη αναγωγιστικής φυσικοκρατίας. Περαιτέρω, εξετάζοντας τη σχέση νοητικού-φυσικού-πράξης, θα δειχθεί η ασυμβατότητα του εγγενούς ολισμού της θεωρίας της «συνολικής επιγένεσης» (global supervenience) ως προς τις προϋποθέσεις μιας διαθεωρητικής αναγωγής του νοητικού στο νευροεπιστημονικό επίπεδο, δηλαδή των φαινομενολογικών δεδομένων στα νευροφυσιολογικά δεδομένα. Θα διαπιστωθεί ότι, μαζί με τα παραδοσιακά πεδία της νόησης, συνυπάρχουν ως ισότιμα αντικείμενα διερεύνησης τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της συνείδησης (qualia), η βίωση του εαυτού, το ίδιο το υποκείμενο. Επομένως, εάν η ενιαία θεώρηση των νοητικών φαινομένων είναι προϋπόθεση για την κατανόησή τους, τότε αυτή προϋποθέτει τη συμπερίληψη των δοξικών, συγκινησιακών, βουλευτικών, αισθητικών, ηθικών και κοινωνικών όψεων της νόησης, σε μια ενιαία μελέτη εμπειρικής περιγραφής και φιλοσοφικής ανάλυσης τους.

Λέξεις/φράσεις-κλειδιά: διαθεωρητική αναγωγή, νευροεπιστήμες, φαινομενολογία, φιλοσοφία του νου, φυσικοκρατία

Το ζήτημα που θέτει η παρούσα εργασία αφορά στην αναζήτηση της σχέσης που έχουν τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της φαινόμενης αντίληψης με τα δεδομένα των νευροεπιστημών. Είναι συμβατή η οπτική του πρώτου προσώπου με τη νευροφυσιολογική οπτική του τρίτου προσώπου. Εάν πρόκειται για διαφορετικά επίπεδα περιγραφής, ποια η δυνατότητα αναγωγής του φαινομενολογικού επιπέδου στο νευροεπιστημονικό;

Παρακάμπτοντας προς το παρόν το επίπεδο της φαινομενολογίας ως κατ' εξοχήν φιλοσοφικό ζήτημα, μπορούμε να εξετάσουμε προηγουμένως τη σχέση νοητικού και νευροφυσιολογικού. Στην προβληματική αυτήν εντάσσονται ερωτήματα που αφορούν τις σχέσεις της Ψυχολογίας και των Νευροεπιστημών. Σε αυτό το πλαίσιο, προβάλλει αναπόδραστα το ερώτημα περί του εάν είναι δυνατή

η σχετική αυτονομία των νοητικών φαινομένων από τα νευροφυσιολογικά φαινόμενα, καθιστώντας επίδικο το ίδιο το καθεστώς της Ψυχολογίας ως επιστήμης των νοητικών φαινομένων.

Η μεγάλη πρόοδος που έχει σημειωθεί τις τελευταίες δεκαετίες σχετικά με τις μελέτες του νου και του εγκεφάλου οφείλεται εν πολλοίς στην ανάπτυξη των Γνωσιακών Επιστημών (Cognitive Sciences) (Gardner, 1987). Σε αυτόν τον διεπιστημονικό κλάδο που συγκροτείται στη δεκαετία του 1970 και είναι συνεχώς σε εξέλιξη, συμμετέχουν, μεταξύ άλλων, εκτός από την Ψυχολογία και τις Νευροεπιστήμες, η Γλωσσολογία, η Επιστήμη της Τεχνητής Νοημοσύνης, η Πληροφορική, η Φιλοσοφία κ.α. Την ανάδειξη και τη συσχέτιση των κοινών παραδοχών που διέπουν τις Γνωσιακές Επιστήμες, του πυρήνα που συνιστά τη γνωσιοκρατία (cognitivism), την αναλαμβάνει η Φιλοσοφία των Γνωσιακών Επιστημών.

Η αναπαραστασιακή-υπολογιστική θεωρία του νου που υιοθετεί η Γνωσιακή Επιστήμη, επιχειρεί να αποδώσει μια φυσιοκρατική εξήγηση των νοητικών φαινομένων ανάγοντας τα σε κάτι άλλο, το οποίο μπορεί να περιγραφεί φυσικά και είναι προσβάσιμο μόνο από την οπτική του τρίτου προσώπου: Στον λειτουργικό χειρισμό νοητικών αναπαραστάσεων γλωσσικής μορφής (και όχι νοητικές παραστάσεις εικονιστικής μορφής). Χωρίς να ανατρέχει σε οντότητες υλικές ή άυλες και για να αποφύγει τον δυισμό, επιχειρεί την προσομοίωση των νοητικών με τις υπολογιστικές καταστάσεις και διαδικασίες του ηλεκτρονικού υπολογιστή (Garfield, 2003). Όταν υποστηρίζεται ότι κάθε νοητικό φαινόμενο εδράζεται στο νευροφυσιολογικό υπόβαθρο του, τα δύο επίπεδα περιγραφής, το νοητικό και το νευροφυσιολογικό μοιάζουν να εφάπτονται με το κυρίαρχο υπόδειγμα των γνωσιακών επιστημών το οποίο εισήγαγε το υπολογιστικό-λειτουργιστικό επίπεδο περιγραφής των νοητικών διεργασιών.

Μεταξύ των ζητημάτων που αφορούν τον χαρακτήρα των νοητικών και των νευροεπιστημονικών δεδομένων, περιλαμβάνονται, πρώτον, ο προσδιορισμός των τρόπων με τους οποίους αυτά συσχετίζονται μεταξύ τους, εφόσον πρόκειται για διαφορετικά επίπεδα περιγραφής, και δεύτερον, η σύνδεση των οντοτήτων στις οποίες αυτά αναφέρονται και τις οποίες νοηματοδοτούν (Παγωνδιώτης, 2015).

Η σύγκριση των διαφορετικών επιπέδων περιγραφής συνιστά όψη του προβλήματος της αναγωγής (reduction) μεταξύ θεωριών. Κεντρικό ζήτημα ο χαρακτήρας των γεφυροποιών νόμων μεταξύ της αναγόμενης και της ανάγουσας θεωρίας. Σύμφωνα με μια ισχυρή ανάγνωση, οι νόμοι πρέπει να εκφράζουν την συνεκτασιακότητα των διακριτών ιδιοτήτων. Αυτό σημαίνει ότι οι διαφορετικές ιδιότητες, αν και είναι διακριτές ως προς την έντασή τους, ωστόσο αναφέρονται στα ίδια αντικείμενα. Η ασθενής ανάγνωση συνεπάγεται ότι οι κοινοί νόμοι εκφράζουν απλώς συσχετίσεις μεταξύ των διακριτών ιδιοτήτων, παραλληλίζοντας τις διαφορετικές ιδιότητες των δύο θεωριών. Επίδικο ζήτημα οι περιορισμοί που πρέπει να τίθενται ως προς την κατά συμβεβηκός νομολογική συσχέτιση.

Κρίσιμη προϋπόθεση της διαθεωρητικής αναγωγής των παραπάνω επιπέδων περιγραφής είναι ότι αυτά διαφοροποιούνται υπό την έννοια ότι δεν είναι νομολογικά και οντολογικά αναγώγιμα (Nagel, 1961). Τα ερωτήματα που θα τεθούν είναι: Προκειμένου να διερευνηθεί η δυνατότητα της εξηγητικής αυτονομίας των διαφορετικών επιπέδων περιγραφής, ποια είναι η σχέση της διαθεωρητικής αναγωγής με την αναγωγιστική φυσιοκρατία; Επομένως, με ποιον τρόπο οι ιδιότητες που ερευνώνται από μια ειδική επιστήμη των ανώτερων νοητικών φαινομένων, όπως η Ψυχολογία, μπορούν να είναι θεωρητικά αυτόνομες και παράλληλα εξαρτημένες από τις ιδιότητες των κατώτερων επιπέδων περιγραφής, της Νευροεπιστήμης, της Βιολογίας, της Χημείας, της Φυσικής επιστήμης.

Σύμφωνα με τη φυσιοκρατία (physicalism), την ισχυρή εκδοχή της αναγωγής, μια ομάδα βασικών οντοτήτων, καθώς και οι αιτιακές αλληλεπιδράσεις τους, αρκούν για τη σύνθεση και εξήγηση όλων των φαινομένων και οντοτήτων στο πλαίσιο της Φυσικής Επιστήμης. Η θέση αυτή, διατυπωμένη με έναν ασθενέστερο τρόπο, ως φυσιοκρατία (naturalism) υποστηρίζει ότι οτιδήποτε υπάρχει στον κόσμο υπάρχει στον χωρόχρονο και σχετίζεται με φυσικές οντότητες, όπως αυτές της Ψυχολογίας ή της Οικονομικής Επιστήμης κ.ά., οι οποίες δεν ανάγονται κατ' ανάγκην σε φαινόμενα της φυσικής. Συνεπώς, η φυσιοκρατία δεν ταυτίζεται με τη φυσιοκρατία (Ψύλλος, 2015). Ο νους και τα νοητικά φαινόμενα, στον βαθμό που όντως υπάρχουν, θεωρούνται μέρος της φύσης φυσικά; Πρόκειται για μια παραδοχή ευρύτατα αποδεκτή;

Κλασικό παράδειγμα αναγωγιστικής φυσιοκρατίας είναι η «θεωρία της ταυτότητας του τύπου»

(type identity theory): Κάθε τύπος νοητικής κατάστασης ταυτίζεται με κάποιο τύπο εγκεφαλικής κατάστασης, οπότε οι νοητικές οντότητες ανάγονται στις εγκεφαλικές. Οι ταξινομήσεις που γίνονται στο νοητικό επίπεδο, ανάγονται στο εγκεφαλικό επίπεδο. Παραδόξως, όμως, ο εξαλειπτικός υλισμός (eliminative materialism) (Churchland, 1981), όπως ονομάστηκε, της αναγωγιστικής φυσιοκρατίας δεν επέτρεπε την μακροήμερευση μιας αυτόνομης επιστήμης των νοητικών φαινομένων όπως η Ψυχολογία.

Όμως, εξίσου ευρύτατη αποδοχή απολαμβάνει και η θέση της αυτονομίας των ειδικών επιστημών, των μεθόδων έρευνας, των ταξινομήσεων, της ορολογίας τους. Επιστήμες που εξετάζουν ειδικές περιοχές του επιστητού, όπως η Ψυχολογία, η Γλωσσολογία, η Κοινωνιολογία, η Πληροφορική κ.τ.λ. περιγράφουν την πραγματικότητα σε επίπεδα διαφορετικά από αυτό της Φυσικής Επιστήμης, κατά τρόπον ώστε οι νόμοι που τις διέπουν, αλλά και οι οντότητες στις οποίες αναφέρονται, να μην ανάγονται σε αυτά των βασικότερων επιστημών.

Με βάση τον θεμελιώδη χαρακτήρα της Φυσικής στην ιεραρχία των επιστημών, μια γνωσιακή επιστήμη του νου, όπως η Ψυχολογία μπορεί, αφενός, να αναχθεί διαθεωρητικά στις νευροεπιστήμες, αφετέρου, να διατηρήσει την εξηγητική αυτονομία της ως προς τα νοητικά φαινόμενα.

Η πρώτη παραδοχή δέχεται τη φυσικοκρατική αναγωγή του νοητικού στο νευροφυσιολογικό, ενώ η δεύτερη επιτρέπει στις άλλες ειδικές επιστήμες να εκφράσουν εξηγητικές γενικεύσεις που δεν βρίσκουν το ανάλογο τους στη γλώσσα των φυσικών επιστημών. Από τη μία πλευρά, η αποδοχή της φυσικοκρατίας υπονομεύει την αυτονομία των ιδιοτήτων του ανωτέρου επιπέδου, εφόσον αυτές εξαρτώνται από τις ιδιότητες του κατώτερου επιπέδου. Από την άλλη, η αποδοχή της αυτονομίας των ειδικών επιστημών φαίνεται να οδηγεί στην παραδοχή ότι οι ιδιότητες που ερευνά είναι διακριτές από τις ιδιότητες του κατώτερου επιπέδου περιγραφής. Η ιδέα της φυσικοκρατίας και η ιδέα της αυτονομίας των επιστημών μοιάζει να μην είναι συμβατές.

Η σχετική αυτονομία των νοητικών φαινομένων έπρεπε να διασωθεί με βάση τη νέα ιδέα ότι οι *νοητικοί τύποι* συστήνονται ως διαφορετικοί τρόποι πραγμάτωσής τους στο φυσικό επίπεδο. Δημοφιλής ιδέα γίνεται τώρα η θέση της *πλαστικότητα* του εγκεφάλου και η δυνατότητα επιτέλεσης των ίδιων λειτουργιών μέσω διαφορετικών υπολογιστικών συστημάτων. Οι λειτουργικές καταστάσεις του εγκεφάλου μπορούν να περιγραφούν πλήρως με βάση τον λειτουργικό-αιτιακό ρόλο τους και δεν χρειάζεται να αναφέρονται στο υλικό της φυσικής δομής του εγκεφάλου. Υλικές, αλλά και μη υλικές υποστάσεις με τον κατάλληλο λειτουργικό τρόπο μπορούν εξίσου να πραγματώνουν μια λειτουργική κατάσταση. Επομένως, η δυνατότητα της πολλαπλής πραγμάτωσης συνιστά το κύριο επιχείρημα υπέρ του λειτουργισμού και παράλληλα τη βασική κριτική εναντίον της αναγωγιστικής φυσικοκρατίας. Τώρα, η νέα στόχευση αφορά στον περιορισμό της αυτονομίας των λειτουργικών καταστάσεων, ώστε αυτές να παραμείνουν εντός ενός φυσικοκρατικού πλαισίου, χωρίς όμως να καταργείται πλήρως η αυτονομία τους.

Κατά τη διερεύνηση της διάσωσης της διαθεωρητικής αναγωγής της θεωρίας της ψυχολογίας στη θεωρία της φυσικής, η πρόταση για μια μη αναγωγιστική φυσιοκρατία θα διατυπωθεί ως η «θεωρία της ταυτότητας του δείγματος» (token identity theory). Σε αντίθεση με τη θεωρία της ταυτότητας τύπου, η θεωρία της ταυτότητας δείγματος περιορίζει την ταυτότητα νοητικού και νευροφυσιολογικού μόνο μεταξύ επιμέρους ιδιοτήτων. Αν όμως δεν ταυτίζονται όλα τα δείγματα ενός νοητικού τύπου με τα δείγματα του ίδιου φυσικού τύπου, τότε δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε ψυχοφυσικούς νόμους που να γεφυρώνουν τις μεταξύ τους σχέσεις. Τα νοητικά φαινόμενα, όπως οι πεπιοθήσεις και οι επιθυμίες, παρουσιάζουν ανωμαλίες, οπότε ελλείπει αιτιοκρατικών νόμων που να τα περιγράφουν, δεν μπορούν να εξηγηθούν και να προβλεφθούν (Davidson, 1970). Οι εξηγήσεις των ειδικών επιστημών δεν βασίζονται σε αυστηρούς νόμους, αλλά μόνο σε νόμους *ceteris paribus*.

Επομένως, η απουσία αυστηρών ψυχοφυσικών νόμων καθιστά αδύνατη τη θεωρητική αναγωγή μιας ψυχολογικής θεωρίας στη θεωρία της φυσικής. Η διαθεωρητική αναγωγή προϋποθέτει τη λογική παραγωγή αρχών και νόμων της αναγόμενης θεωρίας από τις αρχές και τους νόμους της ανάγουσας. Εφόσον οι δύο θεωρίες είναι ετερογενείς και το περιγραφικό λεξιλόγιο της μιας δεν περιλαμβάνει όρους της άλλης, χρειάζονται απαραίτητως αρχές γεφύρωσης με κανόνες αντιστοίχισης

των συναφών κατηγορημάτων (Nagel, 1961). Εφόσον όμως έχει απορριφθεί η θεωρία ταυτότητας τύπου και έχει γίνει αποδεκτή μόνον η θεωρία ταυτότητας δείγματος εγκαταλείπεται κάθε δυνατότητα διαθεωρητικής αναγωγής. Η θεωρία της ταυτότητας δείγματος δεν μπορεί να υποστηρίξει τη φυσικοκρατία αποτελώντας μια αποτυχημένη εκδοχή μη αναγωγιστικής φυσικοκρατίας (Kim, 2005· Παγωδιώτης, 2015).

Τώρα, η απόρριψη του δυισμού νοητικών και νευρικών ιδιοτήτων που έχει ως στόχο τη διάσωση της φυσικοκρατίας, θα οδηγήσει σε ό,τι ονομάζει ο Davidson ως επιγένεση/ανάδυση (supervenience) του νοητικού επί του φυσικού: «...τα νοητικά χαρακτηριστικά είναι υπό μια έννοια εξαρτώμενα, ή επιγιγνώμενα, από τα φυσικά χαρακτηριστικά....[διότι] δεν μπορούν να υπάρχουν δύο συμβάντα όμοια από κάθε φυσική άποψη, αλλά διαφορετικά από κάποια νοητική...» (Davidson, 1970: 79).

Αργότερα, ο Haugeland (1998) για να υποστηρίξει μια εκδοχή μη αναγωγιστικής φυσικοκρατίας, εξετάζοντας τη σχέση νοητικού-φυσικού-πράξης, θα εισηγηθεί μια ασθενή εκδοχή της επιγένεσης που δεν προϋποθέτει την ταυτότητα τύπου ή δείγματος, μετονομαζόμενη ως «συνολική επιγένεση» (global supervenience):

Δεν θα ήταν δυνατόν ο κόσμος να ήταν ακριβώς όπως είναι από όλες τις φυσικές απόψεις, αλλά διαφορετικός από κάποια νοητική άποψη ή, ο κόσμος δεν μπορεί να αλλάξει από κάποια νοητική άποψη χωρίς να αλλάξει από κάποια φυσική άποψη. (Haugeland, 1998:96)

Σύμφωνα με τη συνολική επιγένεση, τα νοητικά φαινόμενα δεν εξαρτώνται μόνο από τη λειτουργία του εγκεφάλου και του σώματος, αλλά και από το ευρύτερο περιβάλλον. Αυτή η προσέγγιση θέτει τις βάσεις για την ανάπτυξη μιας θεωρίας του νοητικού περιεχομένου ιδωμένου από *εξωτερική σκοπιά*. Οι νοητικές αναπαραστάσεις και το νοητικό περιεχόμενο τους δεν εξαρτάται αποκλειστικά από το τι συμβαίνει μέσα στο κρανίο. Έννοια κλειδί για τη σημασιολόγηση του νοητικού περιεχομένου είναι η προθετικότητα/αποβλετικότητα (intentionality), η ικανότητα του νου να αναφέρεται σε πράγματα εκτός του ίδιου του νου. Αν περιοριστούμε αποκλειστικά στις παρατηρήσιμες σωματικές συμπεριφορές του υποκειμένου, τότε ίσως υποθέσουμε αυθαίρετα ότι οι δύο πράξεις είναι πανομοιότυπες. όμως η ταυτότητα κάθε πράξης και ο αιτιακός ρόλος της δεν μπορούν να προσδιοριστούν αν κανείς παραμείνει στο τι συμβαίνει στο φυσικό επίπεδο, στο εσωτερικό (των νευροφυσιολογικών και ιδιωτικών νοητικών περιεχομένων) του υποκειμένου. Η ταυτότητα των πράξεων εξαρτάται από το πλαίσιο στο οποίο αυτές επιτελούνται. Εξάλλου, όταν αναγνωρίζουμε τις πράξεις των άλλων στον καθημερινό βίο μας, δεν έχουμε, και δεν μπορούμε να έχουμε, πρόσβαση στη νευροφυσιολογία του εγκεφάλου τους. Η χρήση του πλαισίου για τον προσδιορισμό μιας πράξης προϋποθέτει κάποιου είδους ολισμό (Πουρνάρη, 2005).

Για την κατάδειξη της ιδιοσυστασίας της προθετικότητας και στρεφόμενος εναντίον της αναγωγής των νοητικών καταστάσεων σε λειτουργικές-μορφοτυπικές καταστάσεις, ο Searle (1980, 1992) διατύπωσε το περίφημο νοητικό πείραμα με το κινέζικο δωμάτιο. Το νοητικό πείραμα στηρίζεται σε μια ιδιοφυή αντιστροφή: Αντί της προσομοίωσης της ανθρώπινης νόησης από τον Η/Υ, επιχειρείται η μίμηση των λειτουργιών του Η/Υ από τον άνθρωπο. Ένας άνθρωπος αποκλεισμένος σε ένα δωμάτιο επικοινωνεί με τον εξωτερικό κόσμο μέσω γραπτών μηνυμάτων. Τα μηνύματα που δέχεται είναι γραμμένα στα κινεζικά, το ίδιο και τα μηνύματα που στέλνει. Ο ίδιος, χωρίς ωστόσο γνωρίζει κινεζικά, επικοινωνεί χάρη σε ένα ευρετήριο, στο οποίο ακολουθίες κινεζικών συμβόλων αντιστοιχίζονται με άλλες ακολουθίες κινεζικών συμβόλων. Για να απαντήσει σε ένα μήνυμα βρίσκει στο ευρετήριο τη συγκεκριμένη ακολουθία συμβόλων-σημάτων και απαντά στο μήνυμα με την ακολουθία στην οποία αυτή αντιστοιχίζεται, χωρίς να κατανοεί το νοηματικό περιεχόμενο τους. Ωστόσο, από τη σκοπιά ενός εξωτερικού παρατηρητή, ο οποίος γνωρίζει κινεζικά, σχηματίζεται η εντύπωση ότι ο άνθρωπος μέσα στο δωμάτιο κατανοεί την κινεζική γλώσσα, εντύπωση που είναι προφανώς ψευδής από την οπτική του ανθρώπου που βρίσκεται μέσα στο δωμάτιο. Το συμπέρασμα που συνάγεται, είναι ότι η αναγωγή των νοητικών καταστάσεων στη συντακτική επεξεργασία των συναφών συμβόλων αποτυγχάνει πλήρως να συλλάβει το σημαντικότερο χαρακτηριστικό των νοητικών καταστάσεων: το περιεχόμενο τους, δηλαδή την προθετικότητα τους.

Τα νοητικά περιεχόμενα που συνοδεύονται από υποκειμενικές-φαινόμενες ποιότητες (qualia),

βρίσκονται στην αποκλειστική κατοχή του υποκείμενου που έχει αυτές τις ποιότητες, και δεν μπορούν να εξηγηθούν φυσικοκρατικά. Τα περιεχόμενα της συνείδησης που συνιστούν την ίδια την εμπειρία του υποκειμένου για τον κόσμο, όπως και η «αυτοσυνείδησία» του, ανθίστανται στη φυσικοκρατική εξήγηση. Σε συνάφεια με τα παραδοσιακά πεδία της νόησης, όπως η αντίληψη, η μνήμη, η μάθηση, η γλώσσα, η επίλυση προβλημάτων, τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της συνείδησης, η βίωση του εαυτού, το ίδιο το υποκείμενο, συνυπάρχουν ως ισότιμα αντικείμενα διερεύνησης. Εάν η ενιαία θεώρηση των νοητικών φαινομένων είναι προϋπόθεση για την κατανόησή τους, τότε αυτή χρειάζεται τη συμπερίληψη των δοξικών, συγκινησιακών, βουλευτικών, αισθητικών, ηθικών και κοινωνικών όψεων της νόησης, σε μια ενιαία διεπιφάνεια περιγραφής και μελέτης τους (Πρωτόπαπας, 2015α: 67) Παραδόξως, μέρος των πιο πάνω εκφράζεται σε πλαίσια σύγχρονου νευροεπιστημονικού λόγου, ο οποίος αναγνωρίζει το φαινομενολογικό επίπεδο έρευνας και προτείνει την ένταξη του στο πεδίο των νευροεπιστημών, αλλά μόνο ως μεθοδολογικό πρόβλημα. Η λύση που προτείνεται, ωστόσο, για την αντιμετώπιση των φαινομενολογικών «δεδομένων» επιστρατεύει τους παλιούς μεθοδολογικούς όρους του συμπεριφορισμού και του λειτουργισμού (Πρωτόπαπας, 2015β: 150)

Επομένως, εφόσον τα φαινομενολογικά περιεχόμενα ενοικούν στον νου δεν μπορούμε να αποσιωπήσουμε τη βασική ικανότητα της πρωτογενούς αυτενέργειας του ίδιου του νου. Σε κάθε περίπτωση το ενέργημα του νοείν δεν εξαντλείται στο ενέργημα της γνώσης. Ελάχιστες από τις οπτικές, απτικές, κινητικές, αναπαραστατικές, προθετικές και άλλες, συνειδητές ή ασυνειδητές, διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα στο συναφές πειραματικό πλαίσιο, θα μπορούσαν να εξισωθούν με το ενέργημα του γνωρίζουν. Καμία από αυτές τις διαδικασίες δεν επαρκεί για να γνωρίσει το υποκείμενο το εκάστοτε αντικείμενο από το οποίο εκκινεί αιτιακά ή προς το οποίο αναφέρεται σημασιακά ή εκάστοτε διαδικασία. Πρόκειται για διαδικασίες που εξυπηρετούν ανάγκες θυμικές, επινοητικές, αισθητικές και μολονότι συναντώνται με το γνωσιακό συμβάν, δεν αποτελούν αποκλειστική κυριότητά του. Το αντιληπτικό περιεχόμενο, όπως και το προϊόν της νοητικής επεξεργασίας του, δεν αποτελεί γνώση, αλλά μέρος των λόγων για τους οποίους ένα υποκείμενο διαμορφώνει μια γνώμη, σχηματίζει μια κρίση ή υιοθετεί μια πεποίθηση. Η πεποίθηση αυτή μόνον αν αντιστοιχεί στην πραγματικότητα αποτελεί γνώση. Επομένως το τι πιστεύω και οι λόγοι για τους οποίους το πιστεύω δεν είναι το ίδιο πράγμα. Το νοείν καλύπτει ένα σαφώς ευρύτερο φάσμα από το γνωρίζουν. Το γνωρίζουν δεν μπορεί να αναχθεί στα νοητικά δεδομένα/ λόγους της πεποίθησης. Το τι τελικώς πράττει κάποιος, με βάση τα όσα επεξεργάζεται το νοητικό σύστημα μέσω περίπλοκων μηχανισμών που ερευνώνται και αναλύονται διεξοδικά από τη γνωσιακή επιστήμη δεν ανάγεται στις διαδικασίες αυτές. Υπάρχει πάντα ένα υποκείμενο που πιστεύει, κρίνει αποφασίζει και αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί ως κάτι που επικαθορίζεται από τις προηγούμενες καταστάσεις ή νοητικές διαδικασίες, αλλά είναι το υποκείμενο που αναλαμβάνει την κυριότητα των συλλογισμών (Χατζημωυσής, 2015).

Αν η πολυεΐδια των βιωματικών δεδομένων που παρέχει η πρωτοπρόσωπη οπτική, πρόκειται να ενσωματωθεί στη γνωσιακή επιστήμη, τότε αυτά τα ποιοτικά χαρακτηριστικά πρέπει να αποδοθούν σε κάτι, ακόμα και στον νου ως μια λειτουργία του βιολογικά, νευροφυσιολογικά ή σωματικά οριζόμενου υποκειμένου που περιγράφεται το πλαίσιο της γνωσιακής επιστήμης. Με άλλα λόγια, για να μπορεί ο νους να πραγματοποιεί ενεργήματα, δεν μπορεί παρά να υπάρχει. Και αυτό συνιστά οντολογική παραδοχή και όχι μόνο ένα επίπεδο περιγραφής μιας φανταστικής οντότητας. Τέλος, όταν η εγκεφαλική μάθηση συστήνεται ως συνειρμός (associative learning) και η μνήμη ως κωδικοποιημένη πληροφορία (encoded information), τότε περιορίζεται στη μιμητική άσκηση δεξιοτήτων (skills) ειδικού έργου με βάση αυτοματισμούς, επισφαλείς αναλογικούς συσχετισμούς και παραδεδομένα εννοιολογικά σχήματα (Reisberg, 1999). Μαζί με τον εγκέφαλο που μαθαίνει, το νοούν υποκείμενο πιστεύει, φαντάζεται, κρίνει, συγκινείται, σχεδιάζει τη πράξη, αποφασίζει. Και ως δρων υποκείμενο πράττει και μαθαίνει από τις πράξεις του στο πλαίσιο κοινωνικών πρακτικών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Churchland, P. M. (1981). Eliminative Materialism and the propositional attitudes. *The Journal of Philosophy*, 78, 68-90.
- Davidson, D. (1970). Mental Events. In L. Foster & J. Swanson (Eds.), *Experience and Theory* (pp. 79-101). London: Duckworth.
- Gardner, H. (1987). *The Mind's New Science: A History of the Cognitive Revolution*. New York: Basic Books.
- Garfield, J. L. (2003). Φιλοσοφία: Τα θεμέλια της γνωσιοεπιστήμης. Στο N. A. Stillings, S. E. Weisler, C. H. Chase, M. H. Feinstein, J. L. Garfield, & E. L. Rissland, (2003) *Εισαγωγή στη Γνωσιοεπιστήμη* (Γ. Μαραγκός, Μτφ.). Αθήνα: MIET.
- Haugeland, J. (1998). Weak Supervenience. In J. Haugeland, *Having Thought* (pp. 89-108). Harvard: Harvard University Press.
- Kim, J. (1998/2005). *Φιλοσοφία του Νου* (Ε. Μανωλακάκη, Μτφ.). Αθήνα: Leader Books.
- Nagel, E. (1961). *The structure of science*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Παγωνδιώτης, Κ. (2015). Αυτονομία και φυσικαλισμός. Στο αφιέρωμα: Ο Νους ως Μηχανή. Θεωρία, Νευροαπεικόνιση και Φαινομενολογία στη Γνωσιακή Επιστήμη. *Νόησις*, 8, 107-116.
- Πρωτόπαπας, Α. (2015α). Ο νους ως μηχανή: Θεωρία, νευροαπεικόνιση και φαινομενολογία στη γνωσιακή επιστήμη. Στο αφιέρωμα: Ο Νους ως Μηχανή. Θεωρία, Νευροαπεικόνιση και Φαινομενολογία στη Γνωσιακή Επιστήμη. *Νόησις*, 8, 11-73.
- Πρωτόπαπας, Α. (2015β). Επίπεδα περιγραφής και μηχανιστικές εξηγήσεις. Στο αφιέρωμα: Ο Νους ως Μηχανή. Θεωρία, Νευροαπεικόνιση και Φαινομενολογία στη Γνωσιακή Επιστήμη. *Νόησις*, 8, 149-158.
- Πουρνάρη, Μ. (2005). Η εν χρήση γνώση των Νέων Τεχνολογιών: Διαδικαστικοί κανόνες και πρακτικές δεξιότητες. Στο Γ. Κουζέλης, Μ. Πουρνάρη, Β. Τσελφές (Επιμ.), *Γνώση χρήσης και Νέες Τεχνολογίες, Τοπικά Ι', Ε.Μ.Ε.Α.* (σσ. 37-45). Αθήνα: Νήσος.
- Quine, W. V. O. (1960). *Word and object*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Reisberg, D. (1999). Learning. In R. A. Wilson and F. C. Keil (Eds.), *The MIT Encyclopedia of the Cognitive Sciences* (pp. 460-461). Cambridge Mass.: The MIT Press.
- Searle, J. (1980). Minds, Brains, and Programs. *The Behavioral and Brain Sciences* 3, 417-457.
- Searle, J. (1992). *The rediscovery of the Mind*. Cambridge MA: MIT Press.
- Χατζηρωύσης, Α. (2015). Κοντά στον νου κι η γνώση. Στο αφιέρωμα: Ο Νους ως Μηχανή. Θεωρία, Νευροαπεικόνιση και Φαινομενολογία στη Γνωσιακή Επιστήμη. *Νόησις*, 8, 143-148.
- Ψύλλος, Σ. (2005). Αναγωγισμός και το πρόβλημα της νοητικής αιτιότητας. Στο αφιέρωμα: Ψυχολογία και Βιολογία. *Νόησις*, 1, 39-58.

ABSTRACT

What is the relation between the level of description of mental phenomena from the perspective of the first person and the possibility of reducing the phenomenological level to the neuroscientific level, that is, from the perspective of the third person? More specifically, is the relative autonomy of mental phenomena from neurophysiological phenomena possible? The two levels of description seem to align with the model of cognitive science (computational-functionalist level of description), when it is argued that every mental phenomenon is grounded in its neurophysiological background. A critical issue of this inter-theoretical reduction is the determination of how to connect the above levels of description since they are differentiated and are considered not to be reducible nomologically and ontologically. In this article, the conditions of intertheoretical reduction and its correlation with reductive physicalism (everything that exists is physical) are set, in order to explore the possibility of the explanatory autonomy of the different levels of their description from the mental phenomena themselves. The question under consideration is how the properties investigated by a special science of higher mental phenomena, such as psychology, can be theoretically autonomous and at the same time dependent on the properties of their lower levels of description, neuroscience, biology, chemistry, physical science. When looking into the possibility of a cross-theoretical reduction of the theory of psychology to the theory of physics, the argument of the lack of strict psychophysical laws in the context of the "token identity theory" will be used, which makes it an insufficient version of non-reductionist physicalism. Furthermore, by examining the mental-physical-act relationship, the incompatibility of the inherent holism of the theory of "global supervenience" will be shown in terms of the conditions of a cross-theoretical reduction of the mental to the neuroscientific level, that is, of the phenomenological data to the neurophysiological data. It will be found that, together with the traditional fields of the intellect, the qualitative characteristics of consciousness (qualia), the experience of the self, the subject itself coexist as equal objects of investigation. Therefore, if the unified consideration of mental phenomena is a condition for their understanding, then this presupposes the inclusion of the doctrinal, emotional, volitional, aesthetic, ethical and social aspects of the intellect, in a unified study of their empirical description and philosophical analysis.